

QISHLOQ JOYLARDA SERVIS XIZMAT KO'RSATISHNI EKONOMETRIK MODEL ASOSIDA 2022-2026 YILLARGA MO'LJALLANGAN PROGNOZI

РАХИМОВ ЗАФАР КОМИЛОВИЧ

СамИСИ “Рақамли иқтисодиёт” кафедраси доц. в.б., PhD

E-mail: r.zafar@list.ru

Telephone number: +998906578948

ARTICLE INFO.

Kalit so'zlar: Servis, ekonometrik prognoz, ko'rsatkich, innovatsiya, boshqaruv, tizim, raqamli texnologiya, resurs, tejamkorlik, samaradorlik, sifat, eksponensial trend, investitsiya, prognoz, regressiya.

Annotatsiya:

Maqolada qishloq joylarda servis xizmat ko'rsatishni ekonometrik model asosida 2022-2026 yillarga mo'ljallangan prognozi keltirilgan. Ma'lumotlar muallif tomonidan mahalliy va xorijiy adabiyotlarni tahlil qilish asosida shakllantirilgan.

<http://www.gospodarkainnowacje.pl/> © 2023 LWAB.

Rivojlangan mamlakatlarda qishloqdagi aholini doimiy ish bilan bandligini ta'minlash hamda u joylarda aholi uchun servis xizmat ko'rsatish maqsadida yangi tashkil etilayotgan korxonalariga davlat hamda nodavlat tashkilotlari tomonidan turli servis xizmatlar ko'rsatilmoqda.

Qishloqda servis xizmat ko'rsatishni rivojlantirish mexanizmlarini aniqroq yoritish uchun servis xizmat ko'rsatishda bir necha muammoli vaziyatlarni ochish maqsadga muvofiq.

Servis xizmat ko'rsatish korxonalarini tashkil etish uchun qulay infratuzilma mavjud emas. Bu, tadbirkorlar uchun servis xizmat ko'rsatish korxonasini yuritishda ma'lum xizmatlar yetishmasligi yoki sifatli xizmatning mavjud emasligi tufayli ayrim qiyinchiliklarni yuzaga keltiradi, masalan:

- aloqa sifatida – qishloqda iste'molchi uchun xizmatlar tasnifini yetkazish, masofaviy servis xizmatlarni ko'rsatish uchun sifatli internet tarmoqlarining mavjud emasligi va ko'p hollarda tuman markazlaridan yiroq qishloqlarda uyali aloqa operatorlarining xizmatidagi uzilishlar;
- moliyaviy manbalarning kamligi tufayli mahalliy servis xizmat ko'rsatish korxonalarining modernizatsiyalanmay qolishi;
- servis xizmat ko'rsatish korxonasida malakali kadrlar (ishbilarmonlar)ning yetishmasligi;
- biznes trener xizmatlarining mavjud emasligi;
- qishloqda aholining turmush darajasini doimiy o'rganib boruvchi va turmush darajasini yaxshilash maqsadida strategik takliflarni ishlab chiqaruvchi idoralarning mavjud emasligi;

- servis xizmat ko'rsatish korxonalariga ilmiy takliflar ishlab chiqaruvchi, ularga konsalting xizmati, rivojlanish istiqbollarini ishlab chiquvchi, xizmat ko'rsatishni chet el tajribasini o'rganib servisga aylantirishni ilmiy-amaliy jihat tavsiyalarni ishlab chiquvchi biron-bir markazlashtirilgan aniq vazifasi belgilangan idoraning mavjud emasligi;

- agroservis korxonalarida moddiy-texnika bazasining yetishmasligi yoki mavjud texnikalarning eskirganligi va shu kabilar.

Samarqand viloyati bo'yicha qishloqda o'tkazilgan izlanishlar davomida, qishloqda avtomobil yo'llarining yaroqsizligi, kommunal xizmatlarning mavjud emasligi, maishiy servis xizmat ko'rsatish korxonalarining modernizatsiyalanmaganligi, dam olish joylari (oromgox, pavelion, istirohat bog'lari va boshqalar)ning yo'qligi yoki servis talabiga mos emasligi, yo'lovchi tashish marshrut avtobuslarining mavjud emasligi, qishloq xo'jaligi texnikalariga transport ta'mirlash shahobchalarining mavjud emasligi servis xizmat ko'rsatishning rivojlanishiga ta'siri ham muhim hisoblanmoqda.

Samarqand viloyatida mavjud servis xizmat ko'rsatish korxonalaridagi muammolarni aniqlash va ularni yechish yo'llarini topish maqsadida 2012-2021 yillar davomida qishloqda ko'rsatilgan jami xizmatlar hajmining o'sish sur'atlarini tahlil qildik.

2012 yilda servis xizmat ko'rsatish korxonalar va tashkilotlar soni 10808 tani tashkil etgan, jami ko'rsatilgan xizmatlar hajmi 711560,0 ming so'mni tashkil etib, har bir korxonaga 65,8 ming so'm to'g'ri kelgan. 2013 yilda korxonalar va tashkilotlar soni 11432 tani tashkil etgan, jami ko'rsatilgan xizmatlar hajmi 1045321,4 ming so'mni tashkil etib, har bir korxonaga 91,4 ming so'm to'g'ri kelgan.

2014 yilda korxonalar va tashkilotlar soni 11727 tani tashkil etgan, jami ko'rsatilgan xizmatlar hajmi 1273139,3 ming so'mni tashkil etib, har bir korxonaga 108,6 ming so'm to'g'ri kelgan. 2015 yilda korxonalar va tashkilotlar soni 12463 tani tashkil etgan, jami ko'rsatilgan xizmatlar hajmi 1289595,9 ming so'mni tashkil etib, har bir korxonaga 103,5 ming so'm to'g'ri kelgan.

2016 yilda korxonalar va tashkilotlar soni 12819 tani tashkil etgan, jami ko'rsatilgan xizmatlar hajmi 1658597,8 ming so'mni tashkil etib, har bir korxonaga 129,4 ming so'm to'g'ri kelgan.

2017 yilda korxonalar va tashkilotlar soni 13582 tani tashkil etgan, jami ko'rsatilgan xizmatlar hajmi 2303804,3 ming so'mni tashkil etib, har bir korxonaga 169,6 ming so'm to'g'ri kelgan. 2018 yilda korxonalar va tashkilotlar soni 16304 tani tashkil etgan, jami ko'rsatilgan xizmatlar hajmi 2692375,7 ming so'mni tashkil etib, har bir korxonaga 165,1 ming so'm to'g'ri kelgan. 2019 yilda korxonalar va tashkilotlar soni 20719 tani tashkil etgan, jami ko'rsatilgan xizmatlar hajmi 5652377,0 ming so'mni tashkil etib, har bir korxonaga 272,8 ming so'm to'g'ri kelgan.

2020 yilda korxonalar va tashkilotlar soni 26015 tani tashkil etgan, jami ko'rsatilgan xizmatlar hajmi 6146009,8 ming so'mni tashkil etib, har bir korxonaga 236,2 ming so'm to'g'ri kelgan. 2021 yilda korxonalar va tashkilotlar soni 33114 tani tashkil etgan, jami ko'rsatilgan xizmatlar hajmi 6914113,4 ming so'mni tashkil etib, har bir korxonaga 208,8 ming so'm to'g'ri kelgan. 2012-2021 yillarda yangi tashkil etilayotgan va faoliyati turli xil sabab (majburiy to'lovlarni amalga oshira olmaslik, texnik nosozlik, modernizatsiya ishlari, huquqiy, xizmatlarga bo'lgan ehtiyojlarning yo'qligi va boshqa)larga ko'ra vaqtincha to'xtatilgan yoki tugatilgan korxonalar ham mavjud.

Ularning soni 2012 yil 1076 ta, 2013 yil 1027 ta, 2014 yil 1345 ta, 2015 yil 958 ta, 2016 yil 1002 ta, 2017 yil 1001 ta, 2018 yil 788 ta, 2019 yil 1424 ta, 2020 yil 1548 ta, 2021 yil 1908 tani¹ tashkil etmoqda.

Ma'lumki, qishloqda yashab kelayotgan aholi sonining tug'ilishlar sababli keskin ko'payishi mavjud. Aholi sonining ko'payishi bilan birga xizmatlarga bo'lgan ehtiyoj ham ortishi tabiiy.

Bu esa, yangi servis xizmat ko'rsatish korxonalarining rivojlanishiga olib kelishi, servis xizmat ko'rsatish hajmining o'sishi, ushbu sohada korxonalar ko'payishi o'rniga faoliyati tugatilgan va to'xtatilgan korxonalar ham mavjud.

Ko'rsatilgan servis xizmatlar ulushining har bir korxonalar va tashkilotlar soniga nisbati muntazam o'sish tendensiyasiga ega emasligi tufayli, ushbu ko'rsatkichlarni chuqur ekonometrik model asosida tahlil qilish maqsadga muvofiq bo'ladi.

O'tkazilgan izlanishlar davomida qishloqda xizmat ko'rsatish hajmining o'zgarish dinamikasiga iqtisodiy omillar ta'sir doirasi o'rganildi. Bunda, korrelyasiya-regressiya usullaridan foydalanib 2012-2021 yillarda qishloqlarda jami ko'rsatilgan xizmatlar hajmi ming so'mda (Y), ta'sir ko'rsatuvchi omillar (X) korrelyasion-regression tahlil o'tkazildi.

Dastlabki tahlil jarayonida ta'sir qiluvchi deb taxmin qilingan 6 ta omil ko'rsatkichlari ko'rib chiqildi, ya'ni qishloq aholi soni (X_1), qishloq aholisining o'rtacha bir yillik daromadlari (X_2), xizmat ko'rsatish korxonalar soni (X_3), inflyasiya darajasi (X_4), iqtisodiy faol aholi soni (X_5), kiritilgan investitsiyalar hajmi (X_6). Ushbu omil (X)larning qishloqda jami ko'rsatilgan xizmatlar hajmi (Y) bilan bog'liqligini korrelyasiya koeffitsienti orqali ifodalash mumkin (1-jadval).

¹ Tahlil Samarqand viloyat statistika boshqarmasi va tuman bo'limlari ma'lumotlari asosida muallif tomonidan tuzildi. 28.03.2021 yil. <https://samstat.uz/>

1-jadval

Samarqand viloyati bo'yicha qishloqda 2012-2021 yillarda ko'rsatilgan jami xizmatlar hajmiga ta'sir qiluvchi omillar bilan bog'liqligini ifodalovchi korrelyasiya matritsasi²

	<i>Y</i>	<i>X1</i>	<i>X2</i>	<i>X3</i>	<i>X4</i>	<i>X5</i>	<i>X6</i>
<i>Y</i>	1						
<i>X1</i>	0,89	1					
<i>X2</i>	0,98	0,95	1				
<i>X3</i>	0,97	0,86	0,97	1			
<i>X4</i>	0,67	0,70	0,65	0,60	1		
<i>X5</i>	0,90	0,96	0,96	0,92	0,63	1	
<i>X6</i>	0,96	0,91	0,97	0,97	0,71	0,93	1

Manba: O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi Samarqand viloyat boshqarmasi va Samarqand tuman statistika bo'limlari 2012-2021 yilgi ma'lumotlariga asoslanib hisoblandi.

Bu erda:

- *Y* – qishloq joylarda jami ko'rsatilgan xizmatlar hajmi (ming so'mda);
- *X1* – qishloq aholi soni (ming kishi);
- *X2* – qishloq aholisining o'rtacha bir yillik daromadlari (so'm);
- *X3* – xizmat ko'rsatish korxonalar soni (birlikda);
- *X4* – inflyatsiya darajasi (foizda);
- *X5* – iqtisodiy faol aholi soni (ming kishi);
- *X6* – kiritilgan investitsiyalar hajmi (ming so'mda).

Jadvalda keltirilgan korrelyasiya koeffitsientlaridan ko'rinib turibdiki, qishloqda jami ko'rsatilgan xizmatlar hajmi (*Y*) bilan tanlab olingan omillarning bog'lanish koeffitsientlari yuqori.

Bu holatni Samarqand viloyati bo'yicha qishloqda jami ko'rsatilgan xizmatlar hajmining o'sish sur'atlariga, ya'ni qishloq aholi sonini, qishloq aholisining o'rtacha bir yillik daromadlarini, xizmat ko'rsatish korxonalar sonini, inflyatsiya darajasini, iqtisodiy faol aholi sonini hamda kiritilgan investitsiyalar hajmining o'sishi bilan izohlash mumkin.

Tahlil qilinayotgan o'zgaruvchi (*X1*, *X2*, *X3*, *X4*, *X5*, *X6*)lar o'rtasida yuqori korrelyatsiya tufayli multikollinearlik muammosi mavjudligini ko'rishimiz mumkin.

Bu esa, o'z navbatida regressiya koeffitsientlarining ahamiyatsiz bo'lishiga olib kelishi mumkin. Shu sabab bilan ma'lumotlarda multikollinearlik muammosi (bir birini ta'sirini to'sib qo'yish)ni oldini olish uchun biz korrelyasiyasi 0,7 dan past bo'lgan omillarni tanladik.

Tahlil qilinayotgan omillar ta'sirining *Y*ga nisbatan foizda o'zgarishi (elastikligi)ni tekshirish maqsadida ular lagorifmlandi. Lagorifmlash orqali omillar ta'sirini aniqroq ko'rsatish imkoniga ega bo'linadi.

Ushbu tahlilni amalga oshirish uchun Gretl³ dasturining ekonometrik tahlillar paketidan foydalanildi (2-jadval).

2-jadval

²Muallif tomonidan Gretl dasturi yordamida hisoblandi.

³<http://gretl.sourceforge.net/ru.html>

Regression tahlil natijalari⁴

	R kvadrat	Koeffitsient	Standart hatolik	t-statistika	P-ahamiatlilik
ln Y	0,98	-11,0978	1,560698	-7,111	0,0002
ln X2		1,55112	0,100268	15,47	0,0001
X4		0,0228181	0,011996	1,902	0,0989

Endi regressiya tenglamasi ko'rsatkichlari natijalarini ko'rib chiqamiz: – bu yerda ko'rinib turibdiki, qishloq aholisining o'rtacha bir yillik daromadlari bilan inflyatsiya darajasining standart xatolik koeffitsientlari 0,1 va 0,01ni tashkil qildi. Bu, o'z navbatida bashorat qilingan qiymatlarning kichik diapazonini ko'rsatadi.

$$F = \frac{(0,079926 - 0,03348)}{\frac{5-3}{\frac{0,03348}{10-5}}} = 3,467320$$

$$F_{krit} = F(0,05, 2, 5) = 5,78614$$

$$r\text{-ahamiatlilik} = P(F(0,05, 2, 5) > 3,46732) = 0.114$$

Yuqoridagi testga ko'ra, 5% ahamiatlilik darajasida ma'lumki, "Yo'qolgan o'zgaruvchilar" mavjudligi haqidagi gipoteza rad etilmaydi.

Buni quyidagi jadvalda batafsilroq ko'rishimiz mumkin:

95 foiz ahamiatli regressiya koeffitsientlarining ishonch oralig'i jadvali

$$t(7, 0.025) = 2.365$$

O'zgaruvchi	Koeffitsient	95 %ishonch oralig'i
lnY	-11.0978	(-14.7883, -7.40735)
lnX2	1.55112	(1.31402, 1.78822)
X4	0.0228181	(-0.00554787, 0.0511840)

Qoldiqning dispersion tahlili

	Kvadratlar yig'indisi	St. erkinlik	O'rtacha kvadrat
Regressiya	5.68857	2	2.84429
Qoldiq	0.0799262	7	0.011418
Jami	5.7685	9	0.640944

$$R^2 = 5.68857 / 5.7685 = 0.986144$$

$$F(2, 7) = 2.84429 / 0.011418 = 249.105 \text{ [P-ahamiatlilik } 3.13e-007]$$

⁴ Muallif tomonidan Excel dasturi yordamida hisoblangan

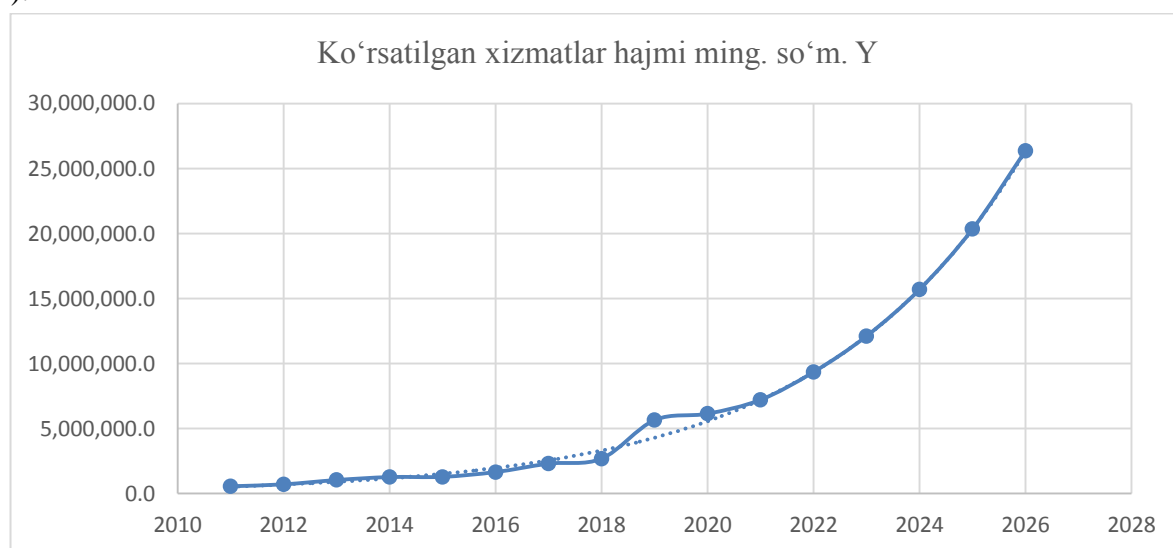
Dispersion tahlil natijalaridan, biz quyidagi xulosalar chiqarishimiz mumkin. Bunda qoldiq qiymat 0,07 ekanligini ko'ramiz, bu bizga prognoz qilingan qiymatlarning haqiqiy qiymatlardan ahamiyatsizligidan dalolat beradi. $R^2(Y)$ va (X_4) , (X_2) lar o'rtasidagi yuqori aloqadorligini ko'rsatadi. Fisher mezoniga ko'ra biz bu modelni ahamiyatli deb e'tirof etishimiz mumkin. Chunki, Fisher mezon bo'yicha belgilangan kritik qiymatdan sezilarli darajada farq qiladi, ya'ni 4,74ga teng.⁵

2-jadvalda keltirilgan ma'lumotlarni quyidagi ko'p omilli regressiya tenglamasi orqali ifodalash mumkin:

$$\ln Y = 0,02 * X_4 + 1,55 * \ln X_2 - 11,1$$

Ushbu modelga ko'ra inflyatsiya darajasining 1 foiz birlikga oshishi qishloqda xizmatlar hajmini 2 foizga oshiradi, qishloq aholisining o'rtacha bir yillik daromadlarining 1 foiz o'sishi Y erksiz o'zgaruvchini 1.55 foizga oshishi bilan kuzatiladi. R kvadratning qiymati 98 foiz ekanligi, X_4 va X_2 omillar Y erksiz o'zgaruvchi qiymatlarining o'sishi va kamayishiining 98 foizini tushuntirib bera olar ekan.

Keltirilgan ma'lumotlarga asoslanib, biz qishloqda jami ko'rsatilgan xizmatlar hajmi (Y)ning o'sishini 2022-2026 yillarga eksponensial trend asosida prognoz qilishni maqsadga muvofiq deb topdik (1-rasm).

1-rasm. Samarqand viloyati bo'yicha qishloqda 2022-2026 yillarda ko'rsatilgan xizmatlar hajmining eksponensial trend bo'yab o'sish prognoz parametrlari

Bu yerda ko'rsatilgan xizmatlar hajmi eksponensial trend bo'yab o'sadi. Bunga asos sifatida servis xizmat ko'rsatish korxonalarini soni, ularga kiritilgan investitsiyalar hajmi ham yuqori sur'atlarda o'sishi kutilmoqda. Ushbu prognozni quyidagicha keltirish mumkin (3-jadval):

$$Y = e^{0.259X - 508.04}$$

3-jadval

Prognoz qilinayotgan ma'lumotlarning regression tahlili⁶

⁵ Доугерти К. Введение в эконометрику: Учебник. 3-е изд. / Пер. с англ. – М.: ИНФРА-М, 2009. – XIV, 465 с. – (Университетский учебник).

⁶ Muallif tomonidan Gretl dasturi yordamida hisoblandi.

	R kvadrat	Koeffitsient	Standart hatolik	t-statistika	P-ahamiyatlilik
Y - kesisish	0,968	-508.0411	37.295	-13.62	8.11e-07 ***
Yillar		0.2592	0.0185	14.01	6.54e-07 ***

Prognoz qilinayotgan ma'lumotlarning regression tahlili natijalariga ko'ra $R^2=0,968$ ni tashkil etdi, ya'ni 1 ga yaqin. Bu prognos ko'rsatkichlarini aniqlilik darajasini ifodalaydi.

Yuqoridagi tenglamadan foydalanib 2022-2026 yillarda qishloqda ko'rsatilgan xizmatlar hajmini quyidagicha prognos qilamiz (4-jadval).

4-jadval

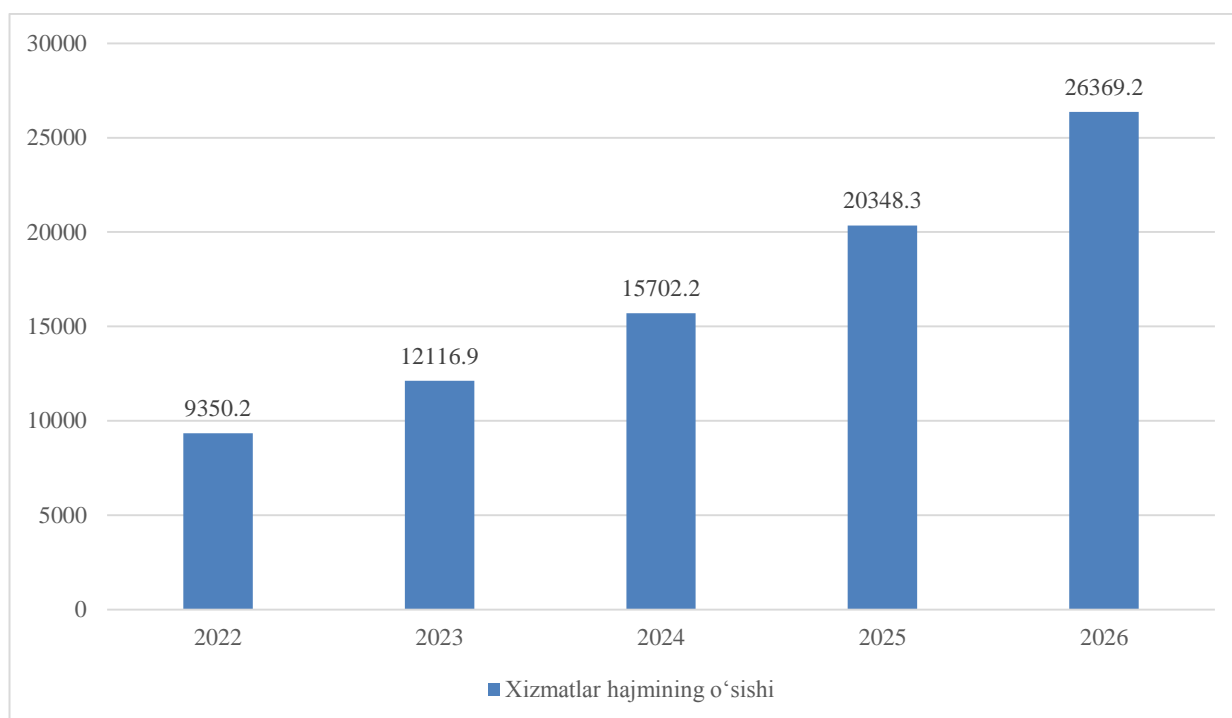
Samarqand viloyati bo'yicha qishloqda servis xizmatlarini rivojlantirishni 2022-2026 yillarga mo'ljallangan xizmatlar hajmining o'sish prognos parametrlari⁷

Yillar	Mln. so'm
2022	9350,2
2023	12116,9
2024	15702,2
2025	20348,3
2026	26369,2

O'tkazilgan tadqiqotlardan kelib chiqib, qishloqda ko'rsatilgan xizmatlar hajmini 2022 yil 9350,2 mln. so'm, 2023 yil 12116,9 mln. so'm, 2024 yil 15702,2 mln. so'm, 2025 yil 20348,3 mln. so'm, 2026 yil 26369,2 mln. so'm bo'ladi deb prognos qilishimiz mumkin.

4-jadvalda keltirilgan prognosning o'sishini quyidagi 3.8-rasmda keltirildi.

⁷ Muallif tomonidan Gretl dasturi yordamida hisoblandi.

2-rasm. Samarqand viloyati bo'yicha qishloqda 2022-2026 yillarda ko'rsatilgan xizmatlar hajmining o'sish dinamikasi⁸

Olib borilgan tadqiqotlarni umumlashtirgan holda quyidagilarni xulosa qilish mumkin:

- qishloqda aholining daromadlarini oshirish. Buning uchun, qishloqda mavjud imkoniyatlarni chuqur o'rgangan holda aholi o'z-o'zini band qilishni tashkillashtirish, bu orqali qishloqda boshlang'ich kapitalni kam talab etadigan tadbirkorlik yoki biznesni shakllantirishga yo'naltirish;
- qishloqda mavjud ishlab chiqarish korxonalariga servis xizmat ko'rsatishni sifatli qilib tashkil etish;
- servis xizmat ko'rsatish korxonalarining faoliyatini tashkil etishda investorlar manfaatdorligini oshirish;
- qishloqdagi aholiga ularning imkoniyatlaridan kelib chiqib yangi biznes loyihalarni ishlab chiqib, uni amalga oshirishda tuzilgan strategik harakatlarni bosib o'tishda ko'maklashish;
- qishloqda ishlab chiqarish, servis xizmat ko'rsatish korxonalariga moddiy-texnika bazasini yangilashda ko'maklashish.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018 yil 21 sentyabrdagi "2019-2021 yillarda O'zbekiston Respublikasini innovatsion rivojlantirishning strategiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PF-5544-sonli Farmoni. [Elektron resurs]. – Kirish yo'li: <https://lex.uz>.
2. Котлер Ф., Армсронг Г., Сондерс Дж., Вонг В. Основы маркетинга. — М., СПб., К.: Издат. дом «Вильямс», 1999. – 718 с.
3. Доугерти К. Введение в эконометрику: Учебник. 3-е изд. / Пер. с англ. – М.: ИНФРА-М, 2009. – XIV, 465 с. – (Университетский учебник).
4. Королев В.И. Инновационные территориальные кластеры: зарубежный опыт и Российские условия // Российский внешнеэкономический вестн. –2013. №11. С. 22.

⁸ Muallif tomonidan tuzildi.

5. Первушина А.С. Зарубежный опыт развития нефтехимических кластеров // Вестн. Самарского государственного экономического университета. –2015. №1 (123). –с.42-47.
6. Мирзаев Қ.Д., Рахимов З.К. Агросервисни кластерлаш. Иқтисод ва молия илмий-амалий журнал № 3 (135), 2020. 35-44 б.
7. Rahimov Z.K. qishloqda servis xizmatlarini rivojlantirishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlarini takomillashtirish. Iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasi. – Andijon, 2023.
8. <https://samstat.uz/uz/> – Samarqand viloyat statistika boshqarmasining elektron sayti.
9. Mirzaev K. J., Rahimov Z. K. CLUSTERING OF AGRO SERVICE //Theoretical & Applied Science. – 2020. – №. 6. – С. 731-736.
10. Komilovich R. Z., Komilovich R. Z. The Role and Importance of Modernization of Services in Economic Development //JournalNX. – С. 321-323.
11. Шарипов Т. С., Мирзаева Ш. Н. СОСТОЯНИЕ ВНЕДРЕНИЯ ИННОВАЦИОННЫХ ПРОЕКТОВ В СФЕРЕ УСЛУГ В УЗБЕКИСТАНЕ //Gospodarka i Innowacje. – 2023. – Т. 36. – С. 27-45.
12. Мирзаева Ш. Н. ЗАРУБЕЖНЫЙ ОПЫТ ПОДДЕРЖКИ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА И ДЕЛОВОЙ АКТИВНОСТИ ЖЕНЩИН //Gospodarka i Innowacje. – 2023. – Т. 36. – С. 46-56.
13. Nodirovna, M. S. . (2023). Banks and Development of Banking Services in the Republic of Uzbekistan. *Web of Semantic: Universal Journal on Innovative Education*, 2(6), 21–30. Retrieved from <http://univerpubl.com/index.php/semantic/article/view/1910>
14. Mirzaeva Shirin Nodirovna. Foreign Experience in Supporting Entrepreneurship and Business Activity of Women. WEB OF SYNERGY: International Interdisciplinary Research Journal Volume2, Issue 5 Year2023 ISSN:2835-3013 <https://univerpubl.com/index.php/synergy> https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=PWEi6dQAAAAJ&sort_by=pubdate&citation_for_view=PWEi6dQAAAAJ:dhFuZR0502QC
15. Saidakhmedovich S. T., Nodirovna M. S. The State of Implementation of Innovative Projects in the Service Sector in Uzbekistan //Nexus: Journal of Advances Studies of Engineering Science. – 2023. – Т. 2. – №. 5. – С. 375-391.
16. Nodirovna M. S. Creation of an Additional Product in the Service Process in the Republic of Uzbekistan //Gospodarka i Innowacje. – 2023. – Т. 35. – С. 635-643.
17. Nodirovna M. S. Problems of Development of the Service Sector in the Context of Digital Changes in the Republic of Uzbekistan //Gospodarka i Innowacje. – 2023. – Т. 35. – С. 626-634.
18. Мирзаева Ш. Н. ДАВЛАТ ТОМОНИДАН ТАДБИРКОРЛИК СУБЪЕКТЛАРИНИ ҚЎЛЛАБ-ҚУВВАТЛАШ МЕХАНИЗМИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ ЙЎНАЛИШЛАРИ //Gospodarka i Innowacje. – 2023. – Т. 35. – С. 662-671.
19. Nodirovna M. S. Improving the Mechanisms For Managing Service Processes in Service Enterprises in the Republic of Uzbekistan //Gospodarka i Innowacje. – 2023. – Т. 35. – С. 644-652.
20. Шарипов Т. С., Мирзаева Ш. Н. СОСТОЯНИЕ ВНЕДРЕНИЯ ИННОВАЦИОННЫХ ПРОЕКТОВ В СФЕРЕ УСЛУГ В УЗБЕКИСТАНЕ //Gospodarka i Innowacje. – 2023. – Т. 36. – С. 27-45.
21. Nodirovna M. S. Developing Rural Services and Increasing the Living Standards of the Population in the Republic of Uzbekistan //Gospodarka i Innowacje. – 2023. – Т. 35. – С. 653-661.

22. Nodirovna M. S. The Current State of Activity and State Policy in the Field of Economic Development of Service Sector Entities in the Republic of Uzbekistan //Nexus: Journal of Advances Studies of Engineering Science. – 2023. – Т. 2. – №. 5. – С. 218-226.
23. Baxtiyorovna M. G., Abdukhalilovich S. S., Nodirovna M. S. Directions of Improvement of the Mechanism of State Support of Business Entities //Pioneer: Journal of Advanced Research and Scientific Progress. – 2023. – Т. 2. – №. 4. – С. 1-7.
24. Azizbek A. et al. Economics of Service Providing Enterprises Concept of Authority //Nexus: Journal of Advances Studies of Engineering Science. – 2023. – Т. 2. – №. 5. – С. 366-374.
25. Nodirovna M. S. Developing Rural Services and Increasing the Living Standards of the Population in the Republic of Uzbekistan //Gospodarka i Innowacje. – 2023. – Т. 35. – С. 653-661.
26. Nodirovna M. S. ESTABLISHMENT AND MAINTENANCE OF CENTRALIZED SERVICE AGENCIES IN THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN //Finland International Scientific Journal of Education, Social Science & Humanities. – 2023. – Т. 11. – №. 1. – С. 631-637.
27. Boliboev A. A. et al. METHODS OF PLANNING PRODUCTION PROCESSES //Gospodarka i Innowacje. – 2022. – Т. 24. – С. 961-964.
28. Nodirovna M. S., Ugli S. T. T., Abduazizovich A. I. WAYS TO INCREASE THE EFFICIENCY OF GOVERNMENT SERVICES IN THE EMPLOYMENT OF THE POPULATION IN UZBEKISTAN //Gospodarka i Innowacje. – 2022. – Т. 23. – С. 29-37.
29. Yazdonov Q. G., Ubaydullayev B. S., Mirzaeva S. N. THE PROBLEM OF ORGANIZING THE WORKPLACE AT THE ENTERPRISE //Gospodarka i Innowacje. – 2022. – Т. 24. – С. 982-985.
30. Djaborovna P. D. et al. Opportunities for Small Business and Private Entrepreneurship Development in Rural Areas //American Journal of Economics and Business Management. – 2022. – Т. 5. – №. 6. – С. 141-145.
31. Boliboev A. A. et al. METHODS OF PLANNING PRODUCTION PROCESSES //Gospodarka i Innowacje. – 2022. – Т. 24. – С. 961-964.
32. Nodirovna M. S., Ugli S. T. T., Abduazizovich A. I. WAYS TO INCREASE THE EFFICIENCY OF GOVERNMENT SERVICES IN THE EMPLOYMENT OF THE POPULATION IN UZBEKISTAN //Gospodarka i Innowacje. – 2022. – Т. 23. – С. 29-37.
33. Мирзаева Ш. Н. и др. ЎЗБЕКИСТОН ШАРОИТИДА АҲОЛИНИ ИШ БИЛАН ТАЪМИНЛАШ СОҲАСИДА ДАВЛАТ ХИЗМАТЛАРИ САМАРАДОРЛИГИНИ ОШИРИШ ЙЎЛЛАРИ //BARQARORLIK VA YETAKCHI TADQIQOTLAR ONLAYN ILMIY JURNALI. – 2022. – Т. 2. – №. 4. – С. 428-438.
34. Nodirovna M. S., Ta'nakulovich T. K., Baxtiyorovich S. J. WAYS TO IMPROVE THE EFFICIENCY OF MEDICAL SERVICES IN THE CONDITIONS OF THE DIGITAL ECONOMY //Gospodarka i Innowacje. – 2022. – Т. 22. – С. 182-186.
35. Шарипов Т. С., Мирзаева Ш. Н. СОСТОЯНИЕ ВНЕДРЕНИЯ ИННОВАЦИОННЫХ ПРОЕКТОВ В СФЕРЕ УСЛУГ В УЗБЕКИСТАНЕ //Gospodarka i Innowacje. – 2023. – Т. 36. – С. 27-45.
36. Mirzaeva S. N. Ways to Increase Investment Potential in Samarkand Region //International Journal of Multicultural and Multireligious Understanding. – 2022. – Т. 9. – №. 2. – С. 471-476.
37. Шарипов Т. С., Мирзаева Ш. Н. СОСТОЯНИЕ ВНЕДРЕНИЯ ИННОВАЦИОННЫХ ПРОЕКТОВ В СФЕРЕ УСЛУГ В УЗБЕКИСТАНЕ //Gospodarka i Innowacje. – 2023. – Т. 36. – С. 27-45.

38. Nodirovna M. S. Foreign Experience in Supporting Entrepreneurship and Business Activity of Women //Web of Synergy: International Interdisciplinary Research Journal. – 2023. – Т. 2. – №. 5. – С. 654-665.
39. Nodirovna M. S. Banks and Development of Banking Services in the Republic of Uzbekistan //Web of Semantic: Universal Journal on Innovative Education. – 2023. – Т. 2. – №. 6. – С. 21-30.
40. Qarshieva M. S. N. C. M., Shaptakov J. U. The Composition of the Income of Service Workers and Ways of its Improvement (On the Example of Educational Institutions) //ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal. – Т. 4.
41. Nodirovna M. S. FOREIGN TO THE SECTORS OF ECONOMY OF UZBEKISTAN ATTRACTING INVESTMENTS.
42. Сидоров В. А., Турсунов И. Э., Шарипов Т. С. ЭКОНОМИКА ИННОВАЦИЙ: ПРОБЛЕМА ТЕХНОЛОГИЧЕСКОГО ПРОРЫВА //НАЗАРИЯ ВА МЕТОДОЛОГИЯ. – С. 22.
43. Абдукаримов Б. А. Ички савдо иқтисодиёти //Т.:«Фан ва технология», II. – 2014. – Т. 2008. – С. 224.
44. Шарипов Т. С., Абдукаримов Б. А. Умумий овқатланиш: ҳолати, муаммо ва ечимлар. Монография //Тошкент: Иқтисодиёт. – 2011.
45. Абдукаримов Б. А. ва бошқ. Савдо иқтисодиёти муаммолари. Ўқув қўлланма //Т.: Иқтисод-молия. – 2016. – Т. 504.
46. Sharipov T. S., Uroкова M. G. Sustainable Directions of Employment Relations in the Service Service in Uzbekistan //JournalNX. – С. 503-506.
47. Saidahmedovich S. T. THE CONCEPT OF MANAGEMENT IN ENTERPRISE MANAGEMENT AND ITS SPECIFICITY Kilichova Orzigul Zafar kizi Student Samarkand Institute of Economics and Service.
48. <https://scholar.google.com/scholar?oi=bibs&cluster=8879244538802359659&btnI=1&hl=ru>
49. Mirzayeva S. N. Prospects for the Development of Small Business and Entrepreneurship in the Digital Economy //American Journal of Economics and Business Management. – Т. 5. – С. 3.
50. Махмудов Л. У. Тадбиркорлик соҳасида электрон тижоратнинг туганган ўрни //Иновацион технологиялар. – 2020. – №. 2 (38). – С. 77-82.
51. Ubaydullooglu M. L. Improving the Innovation Management System in E-Commerce //EUROPEAN JOURNAL OF INNOVATION IN NONFORMAL EDUCATION. – 2022. – Т. 2. – №. 1. – С. 257-262.
52. Makhmudov L. E-commerce taxation procedure: international and national standards //Результаты научных исследований в условиях пандемии (COVID-19). – 2020. – Т. 1. – №. 03. – С. 60-75.
53. Abdugarimov M. F., Kritskov L. V. Boundary control problem for the one-dimensional Klein-Gordon-Fock equation with a variable coefficient. The case of control by displacement at one endpoint with the other endpoint being fixed //Differential equations. – 2013. – Т. 49. – С. 731-743.
54. Kritskov L. V., Abdugarimov M. F. Boundary control of the displacement at one end with the other end free for a process described by the telegraph equation with a variable coefficient //Doklady Mathematics. – Springer US, 2013. – Т. 87. – С. 351-353.
55. Abdugarimov M. F. On optimal boundary control of displacements in the process of forced vibrations on both ends of a string //Dokl. Akad. Nauk Resp. Tadjikistan. – 2013. – Т. 56. – №. 8. – С. 612-618.

56. Абдукаримов Б. А. ва бошқалар. Корхона иқтисодиёти (дарслик) //Т.: Фан. – 2005.
57. Абдукаримов Ф. Б. А. САВДО ХИЗМАТЛАРИНИНГ ИҚТИСОДИЁТ РИВОЖЛАНИШИДАГИ АҲАМИЯТИ //Журнал Инновации в Экономике. – 2021. – Т. 4. – №. 11.
58. Абдукаримов Б. А. ва бошқ. Савдо иқтисодиёти муаммолари. Ўқув қўлланма //Т.: Иқтисод-молия. – 2016. – Т. 504.
59. Abdurkarimov M. F. Optimal boundary control of forced vibrations by the displacement at one end of the string with the other end fixed //Differential Equations. – 2014. – Т. 50. – С. 677-688.
60. Abdurkarimov F. B. RESEARCH AND SYSTEMATIZATION OF TRADE SERVICES SERVES TO IMPROVE THE COUNTRY'S ECONOMY IN THE CORONAVIRUS PANDEMY PERIOD //Berlin Studies Transnational Journal of Science and Humanities. – 2021. – Т. 1. – №. 1.1 Economical sciences.
61. Abdurkarimov F. B. THE ROLE OF TRADING SERVICES IN THE DEVELOPMENT OF THE COUNTRY'S ECONOMY //Economics and Innovative Technologies. – 2021. – Т. 2021. – №. 6. – С. 1.
62. Abdurkarimov M. F. On a Boundary Control Problem for Forced String Os-cillations. – 2012.
63. Абдукаримов Ф. Б. Савдода бозор механизмини такомиллаштириш ва самарадорлигини ошириш йўллари (Самарқанд вилояти мисолида) //Иқтисодиёт фанлари номзоди илмий даражасини олиш учун ёзилган диссертация. Самарқанд: СамИСИ. – 2011. – Т. 156.
64. Pulatov M. INTELLECTUAL PROPERTY PARAMETERS OF FINANCIAL REPORTING. – 2016.
65. Pulatov, M. (2016). INTELLECTUAL PROPERTY PARAMETERS OF FINANCIAL REPORTING.
66. Махмудов Л. У. Тадбиркорлик соҳасида электрон тижоратнинг туганган ўрни //Инновацион технологиялар. – 2020. – №. 2 (38). – С. 77-82.
67. Ubaydullooglu M. L. Improving the Innovation Management System in E-Commerce //EUROPEAN JOURNAL OF INNOVATION IN NONFORMAL EDUCATION. – 2022. – Т. 2. – №. 1. – С. 257-262.
68. Makhmudov L. E-commerce taxation procedure: international and national standards //Результаты научных исследований в условиях пандемии (COVID-19). – 2020. – Т. 1. – №. 03. – С. 60-75.
69. Kuziboyeva O., Naydarov J. FELINE RHINOTRACHEITIS IN THE POPULATION DISEASE SPREAD //Eurasian Journal of Medical and Natural Sciences. – 2022. – Т. 2. – №. 12. – С. 284-286.
70. Negmatova K. et al. Effective Composite Chemical Reagents Based on Organic and Inorganic Ingredients for Drilling Fluids Used in the Process of Drilling Oil Wells //Advanced Materials Research. – 2012. – Т. 413. – С. 544-547.
71. Qizi B. D. F. Analysis of the Influence of the Investment Environmental Attractiveness on the Socio-Economic Development of Regions (On the Example Of Navoi Region) //Nexus: Journal of Advances Studies of Engineering Science. – 2023. – Т. 2. – №. 5. – С. 131-141.